

А. В. Матієнко-Сільницька,

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
викладач кафедри іноземних мов №1*

СПРИЙМАНІ ІНТОНАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРОМОВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОПОВІДНИЦЬКОГО ТА СУДОВОГО ДИСКУРСІВ)

Статтю присвячено висвітленню результатів аудиторського аналізу текстів усних дискурсів (проповідницького та судового). Виявлено, що провідну роль у створенні переконувального ефекту відіграють темпоральний компонент інтонації та мелодійний контур, тоді як гучність не є провідним інтонаційним параметром, що бере участь у здійсненні переконування.

Ключові слова: проповідницький/судовий дискурс, інтонаційний параметр, переконування.

Постановка проблеми. Усна інституційна публічна промова характеризується застосуванням ораторами не тільки мовних та композиційних засобів, що посилюють впливовий ефект мовлення, а й просодичних засобів впливу. Тому вивчення інтонаційних особливостей текстів усних англomовних проповідей та судових промов представляється актуальним та перспективним для виявлення ролі компонентів інтонації (висоти голосу, гучності та темпу) у реалізації функції переконування інституційного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень. Проповіді та судові промови є одними з найвпливовіших та найбільш експресивно забарвлених реалізацій інституційних видів дискурсу. Підґрунтям для віднесення цих комунікативних актів до інституційних дискурсів є визначення Т. А. ван Дейка, який стверджує, що «інституційний дискурс — це стійка система статусно-рольових відносин, що склалася в комунікативному просторі життєдіяльності певного соціального інституту, в рамках якої здійснюються владні функції символічного примусу у формі нормативного припису та легітимації певних способів світобачення, світовідчуття, векторів ціннісних орієнтацій і моделей поведінки» [5, с. 16].

До конститутивних ознак інституційності дискурсу, на думку В. Карасика, належать рольові характеристики агентів і клієнтів інститутів, типовий хронотоп, символічні дії, трафаретні жанри та мовні кліше. Типологічними ознаками

інституційного дискурсу є тип громадського інституту, який у колективній мовній свідомості позначений особливим ім'ям, зв'язується з певними функціями людей, спорудами, побудованими для виконання таких функцій, громадськими ритуалами і поведінковими стереотипами, міфологемами, а також текстами, виробленими в цьому соціальному утворенні [3, с. 7].

Проповідницький дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження привертає увагу фахівців з соціолінгвістики (Л. Крисін, О. Шмельов, та ін.), комунікативної лінгвістики (В. Карасик, В. Набієва, Н. Пушкарьова, Ю. Романченко), теолінгвістики (Н. Кравченко, Н. Піддубна, В.Постовалова). Поширений інтерес лінгвістів до визначення сутності проповідницького дискурсу призвів до наявності в лінгвістичній літературі безлічі дефініцій цього комунікативного явища. Ми в нашій роботі приєднуємося до визначення проповіді Н. Кравченко: «проповідь — промова, виголошена адресантом перед масовим адресатом із метою здійснення релігійно мотивованого впливу на останнього. Проповідь реалізується, головним чином, усно у формі монологу, пов'язана з певними, доволі жорсткими, релігійними формальностями й особливостями і має певний духовний зміст» [4, с. 61].

Теоретичні та прикладні проблеми юридичної лінгвістики представлено в наукових працях вітчизняних і зарубіжних фахівців — І. Воропаєва, М. Голева, Т. Губаєвої, С. Дорди, та ін. Риторичним особливостям судового дискурсу присвячені роботи С. Абрамовича, Л. Введенської, І. Гловацького, Л. Павлової, М. Чикарькової та ін. Аналіз особливостей судового дискурсу з точки зору комунікативної лінгвістики здійснено в працях Т. Дубровської, О. Кобозевої, В. Куковської, Н. Овчинникової, Л. Пономарьової та ін. Судовий дискурс в більшості робіт розуміють як різновид юридичного дискурсу, що є вербально-знаковим відображенням процесу комунікації в ході судового процесу і розглядається з огляду на характеристики та інтенції учасників спілкування [2, с. 10]. О. Доценко зазначає, що судовий дискурс «чітко регламентований екстралінгвістичними чинниками: процесуальним законодавством, рівнем юридично-комунікаційної підготовки і функціями учасників, високим ступенем емоційної напруги, визначеної зацікавленістю учасників судових слухань результатом розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ тощо» [1, с. 270]. Це визначення підкреслює важливу ознаку дискурсу – регламентованість та ритуальність, що споріднює судовий дискурс з проповідницьким: учасники судового дискурсу виконують чітко визначені соціальні ролі, для яких характерними є відповідні моделі комунікативної поведінки, що підпорядковані інтенції мовців. Вищевикладене дозволяє віднести проповідницький та судовий дискурси до особливого виду інституційного дискурсу переконувального типу.

Формулювання мети та завдань статті. Метою даної статті є виявлення особливостей інтонаційної організації текстів усних англомовних проповідей та судових промов. **Об'єктом** дослідження обрано проповідницький та судовий дискурси як особливий вид інституційного дискурсу переконувального типу. **Предметом** дослідження є особливості інтонаційної організації усних англомовних проповідей та судових промов. **Матеріалом** дослідження слугували відеозаписи 12 англіканських церковних проповідей (транскрипт яких дорівнює 60 сторінкам друкованого тексту формату А4 14 шрифт Times New Roman) та 12 промов прокурора з британських судових засідань *In the courtroom* (транскрипт яких дорівнює 37 сторінкам друкованого тексту формату А4 14 шрифт Times New Roman).

Для досягнення поставленої мети було проведено фонетичне дослідження сприйманих просодичних характеристик мовленнєвих реалізацій проповіді та судової промови, у процесі якого застосовано **метод наукового спостереження** (суб'єктивний), що містить аудитивний та аудиторський аналіз відібраних для дослідження об'єктів і застосовується для визначення особливостей їхнього сприйняття та виявлення фонологічного статусу досліджуваних одиниць; *кількісний аналіз* уможливив інтерпретацію даних, отриманих емпіричним шляхом під час аудиторського аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому *вперше* здійснено зіставний аналіз сприйманих інтонаційних характеристик двох видів дискурсу – проповідницького та судового та за допомогою аудиторського аналізу виявлено дистинктивні та інтегральні просодичні маркери усних реалізацій досліджуваних дискурсів. **Теоретичне значення** роботи полягає в тому, що вона є внеском у супрасегментну фонетику та теорію мовленнєвої комунікації. Розгляд особливостей інтонаційної організації усних текстів досліджуваних дискурсів сприяє подальшому вивченню специфічних текстів різних сфер спілкування, доповнюючи його спостереженнями над їхніми особливостями в юридичній та релігійній сферах. **Практична цінність** дослідження визначається можливістю використання матеріалів і висновків, що містяться в ньому, у викладанні курсу теоретичної фонетики та спеціальних курсів, присвячених проблемам комунікативного впливу, вивченню специфіки функціонування англійської мови в різноманітних дискурсах тощо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Розгляд композиційної структури тексту усних англійських проповідей дав підстави виокремити чотири основні композиційні частини, що вирізняються відносною смисловою й структурною самостійністю: *вступ*, в якому йдеться про те, якій події або якому євангельському віршу присвячується проповідь; *нарація*, в якій переказується євангельський сюжет або розповідається про свято чи подію, якій присвячено богослужіння; *трактування*, в якому представлено міркування проповідника з приводу викладеного у *нарації*; *заклучна частина*, в якій робиться висновок, що випливає з трактування.

Судова практика виробила наступну структуру судової промови: *вступна частина*; *фабула справи* (виклад фактичних обставин злочину); *аналіз і оцінка* зібраних у справі доказів (аналіз доказів); *обґрунтування* кваліфікації злочину; *заклучна частина* промови. Внаслідок схожості основної частини даних промов за інтенційними критеріями пропонуємо частини *нарація* в проповіді та *фабула справи* у судовій промові позначити об'єднуючим словом *виклад*, а частини *трактування* в проповіді й *аналіз і обґрунтування* в судовій промові — об'єднуючим словом *аргументація*.

Здійснений у роботі перцептивний аналіз прислужився для висвітлення характерних функційних особливостей факторів мовлення, адже під час проведення перцептивного аналізу виявляються інтонаційні характеристики мовленнєвих сигналів, що дають змогу слухачеві адекватно інтерпретувати мовленнєві повідомлення мовця.

Аудиторський аналіз, якому передував здійснений автором попередній перцептивний аналіз, складався з двох етапів. На першому етапі аудиторського аналізу аудиторам було запропоновано визначити, до якої композиційної частини промови належать прослухані мовленнєві реалізації. На цьому ж етапі аудитори визначали ступінь участі певних просодичних параметрів (мелодійний контур,

фразовий наголос, гучність, темп, ритм, паузація) у реалізації функції переконування на різних ділянках тексту.

Як показав аналіз відповідей аудиторів щодо визначення належності прослуханих ними відрізків мовлення до тієї чи іншої частини промови, з майже стовідсотковою вірогідністю аудиторі розпізнавали *заключну* частину (у середньому — 98.9% у проповіді і 97.4% у судовій промові), і *вступ* (у середньому — 99.2% у проповіді і 98.5% у судовій промові). Несуттєво менший відсоток правильних відповідей зафіксовано під час ідентифікації основної частини проповіді та судової промови, в першу чергу в частині *аргументація* (в середньому — 88% правильних відповідей). У цілому ж аудиторський аналіз на цьому етапі довів правоможність поділу проповіді на вищезазначені смислові частини, й уможливив дійти висновку про наявність певних лінгвальних й екстралінгвальних чинників, які надають змогу з високою вірогідністю ідентифікувати частини промов.

Визначення аудиторами ступеня участі інтонаційних засобів у реалізації функції переконування на різних ділянках тексту дозволяє констатувати, що всі зазначені просодичні параметри певною мірою беруть участь у створенні переконуючого ефекту. Перш за все, це стосується темпорального компоненту інтонації — темпу, ритму, пауз. На думку аудиторів, гучність не є провідним інтонаційним параметром, що бере участь у здійсненні переконування. Пояснюється ця думка, на наш погляд, тим, що досліджувані усні промови належать до публічних виступів, що націлено на велику аудиторію, що передбачає підвищену гучність вимовляння. Мелодійний компонент інтонації, а саме — мелодійний контур, за відповідями аудиторів, є потужним інтонаційним засобом впливу й досягнення переконуючого ефекту.

На другому етапі аудиторського аналізу аудиторам було запропоновано відмітити характерні інтонаційні ознаки досліджуваних текстів: темп, висоту тону, гучність.

Результати сприйняття темпу мовлення в прослуханих аудиторами уривках проповіді наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Сприймані характеристики темпу в тексті проповіді та судової промови (%)

		Темп	Прискорений	Нормальний	Повільний
Частина тексту					
Вступ	Церковна проповідь	2.1	49.6	48.3	
	Судова промова	3.4	45.8	50.8	
Виклад	Церковна проповідь	18.2	52.3	29.5	
	Судова промова	16.8	58.9	24.3	
Аргументація	Церковна проповідь	7.7	56.2	36.1	
	Судова промова	5.9	43.7	50.4	

Заключна частина	Церковна проповідь	1.3	42.7	54
	Судова промова	2.4	33.2	64.4
в середньому	Церковна проповідь	7.5	50.6	41.9
	Судова промова	7.1	45.4	47.5

Дані таблиці засвідчують, що в середньому за текстом аудиторів сприймають переважно нормальний та уповільнений темп вимови висловлювань в обох видах дискурсу. Тільки в основній частині *виклад* аудиторів зафіксовано відносно високі показники прискореного темпу (18.2% у проповіді та 16.8% у судовій промові). Решті частин в обох реалізаціях дискурсів не характерно вживання прискореного темпу, особливо *заклучній* частині. Найбільший відсоток вживання уповільненого темпу зафіксовано у *заклучній* частині проповіді (54%) та судової промови (64.4%), що дає підстави вважати характерною ознакою досліджуваних дискурсів використання уповільненого темпу на найбільш вагомим й впливовим ділянках тексту.

Наступним за інформативністю компонентом інтонації, згідно з відповідями аудиторів, був мелодійний контур, який передбачає зміну висотного рівня голосу. Результати аналізу відповідей аудиторів щодо ідентифікації висотного рівня висловлювань представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Сприймані характеристики висотного рівня різних частин проповіді та судової промови (%)

Висотний рівень		Високий	Середній	Низький
Частина тексту				
Вступ	Церковна проповідь	12.5	72.1	15.4
	Судова промова	17.8	68.3	13.9
Виклад	Церковна проповідь	19.2	68.7	12.1
	Судова промова	23.7	65.9	10.4
Аргументація	Церковна проповідь	13.7	65.3	21
	Судова промова	11.8	67.4	21.8
Заклучна частина	Церковна проповідь	27.6	42.3	30.1
	Судова промова	29.4	39.7	30.9
в середньому	Церковна проповідь	18.2	62.1	19.7
	Судова промова	20.6	60.2	19.2

Як свідчать показники, представлені у таблиці, аудитори в цілому відзначили переважне вживання ораторами середнього висотного рівня, що є нормою для англійської промови. Тим не менш, відповіді аудиторів уможливили виокремити певну спільну тенденцію вживання високого та низького висотного рівня на різних ділянках тексту. Так, *заклучна* частина проповіді та судової промови характеризується помітним відхиленням ораторів від нормального висотного рівня у бік як високого (27.6% та 29.4% відповідно), так і низького (30.1% та 30.9% відповідно) висотного рівня. Таке контрастне мелодичне оформлення семантично важливої частини проповіді та судової промови надає більшої емоційної напруги висловлюванням та, як наслідок, призводить до здійснення переконуючого ефекту. В частині *аргументація* оратори, незважаючи на переважно нормальний висотний рівень вимовляння, нерідко (в середньому у 21% випадків) використовують також низький висотний рівень, що надає вагомості викладеним аргументам.

Як вже згадувалось вище, гучність не вважається аудитором провідним інтонаційним параметром, що бере участь у здійсненні переконування. Тим не менш, оцінка аудитором рівня гучності прослуханих ними частин промов дозволяє говорити про наявність певної закономірності. Вона полягає в тому, що низький рівень гучності по тексту в цілому відзначається аудитором лише відповідно у 5.8% і 6.3% випадків. При цьому рівень «тихо» не зафіксовано у вступній та заключній частинах обох видів дискурсів взагалі. Нормальний рівень гучності здебільшого характерний для частини *виклад* проповіді та судової промови, про що свідчить відносно високий відсоток фраз, що позначено аудитором як фрази з нормальним рівнем гучності (43.2% та 44.7% відповідно). Гучними, за відповідями аудиторів, можна вважати 79.6% фраз зі *вступу* і 72.7% фраз *заклучної* частини. В цілому на підставі аналізу рівня гучності різних частин проповіді та промови на перцептивному рівні можна говорити про перевагу підвищеної гучності в усіх частинах досліджуваних текстів промов, особливо у вступній і заключній.

Висновки та перспективи дослідження. На підставі проведеного аудиторського аналізу можна зробити певні висновки щодо спільної для досліджуваних дискурсів інтонаційної організації. Ідентифікація аудитором частин досліджуваних проповідей та судових промов довела обґрунтованість їхнього розподілу на перераховані вище композиційні частини та уможливила зробити висновок про наявність певних лінгвальних чинників, що дають змогу з високою вірогідністю ідентифікувати частини тексту. Провідним інтонаційним параметром для посилення переконувального ефекту промов виявився темп. Мелодійний компонент інтонації, а саме — мелодійний контур також виявився потужним інтонаційним засобом впливу й досягнення переконуючого ефекту, тоді як гучність не є важливим інтонаційним параметром, що бере участь у здійсненні переконування. Перспектива убачається в проведенні комплексного інструментально-фонетичного дослідження для верифікації отриманих даних щодо просодичної організації висловлювань переконувального типу в проповідницькому та судовому дискурсах.

Література

1. Доценко О. Л. Жанрова специфіка українського судового дискурсу. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2008. Вип. 24. Ч. 1. С. 269–280.
2. Дубровская Т. В. Судебный дискурс: речевое поведение судьи : автореф. дис. ... д. філол. наук. Саратов, 2010. 39 с.

3. Карасик В. И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс* : сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2000. С. 5–20.
4. Кравченко Н. О. Синергійність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід) : монографія. Одеса : КП ОМД, 2017. 408 с.
5. Dijk T. A.van. Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline. *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 1. Academic Press, 1985. 18p.

Referenses

1. Dotsenko, O. L. (2008), The genre specifics of Ukrainian trial discourse [*Zhanrova spetsyfika ukrainskogo sudovogo dyskursu*]. Linguistic and conceptional views of the world [*Movni i kontseptualni kartyny svitu*]. Issue 24. Part. 1, pp. 269–280.
2. Dubrovskaya, T. V. (2010), *Trial discourse: verbal behavior of a judge* [*Sudebnyy diskurs: rechevoe povedenie sud`i*]. avtoref. dys. ... doc. filol. nauk. Saratov, 39 p.
3. Karasik, V. I. (2000), *On discourses` types* [*O tipakh diskursa*]. Linguistic individual: institutional and personal discourse. Volgograd: Peremena, pp. 5–20.
4. Kravchenko, N. O. (2017), *Synergy of English religious discourse: teolinguistic approach* [*Synergiinist anglomovnoho religiinogo dyskursu (teolinguistychnyi pidhid)*]. Odessa: KP OMD, 408 p.
5. Dijk, T. (1985), A.van. Introduction: Discourse Analysis as a New Cross-Discipline. *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 1. Academic Press, 18 p.

А. В. Матиенко-Сильницкая,

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
кафедра иностранных языков №1*

ВОСПРИНИМАЕМЫЕ ИНТОНАЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ПУБЛИЧНЫХ РЕЧЕЙ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОПОВЕДНИЧЕСКОГО И СУДЕБНОГО ДИСКУРСОВ)

Статья посвящена освещению результатов аудиторского анализа текстов устных дискурсов (проповеднического и судебного). Было выявлено, что ведущую роль в создании убеждающего эффекта играют темпоральный компонент интонации и мелодичный контур, в то время как громкость не является ведущим интонационным параметром, принимая участие в выполнении функции убеждения.

Ключевые слова: проповеднической/судебный дискурс, интонационный параметр, убеждение.

Anna Matiienko-Silnytska,

*National University «Odesa Law Academy»,
Department of Foreign Languages №1*

PERCEPTED INTONATION FEATURES OF ENGLISH PUBLIC SPEECHES (BASED ON THE MATERIAL OF PREACHING AND TRIAL DISCOURSES)

The article is dedicated to the results of the audit analysis of the texts of oral discourses (preaching and trial). The purpose of this article is to identify the features of the intonation organization of the texts of oral English sermons and court speeches.

The object of study is preaching and trial discourses as a special kind of institutional discourse of persuasive type. The subject of the research is the peculiarities of the intonation organization of oral English sermons and court speeches.

To achieve this goal, a phonetic study of the perceived prosodic characteristics of speech realizations of sermons and court speeches was conducted, in the process of which the method of scientific observation (subjective) was used, which contains audit and audit analysis of selected objects and identification of the phonological status of the studied units; quantitative analysis made it possible to interpret the data obtained empirically during the audit analysis.

On the basis of the conducted audit analysis it is possible to draw certain conclusions concerning the intonation organization common for the researched discourses. The auditors' identification of parts of the researched sermons and court speeches proved the validity of their division into the compositional parts mentioned above and made it possible to conclude that there are certain linguistic factors that allow to identify parts of the text with high probability. The leading intonation parameter to enhance the persuasive effect of speeches was the tempo. The melodic component of intonation, namely the melodic contour, has also proved to be a powerful intonation tool for influencing and achieving a persuasive effect, while volume is not an important intonation parameter involved in persuasion.

The perspective of the research is seen in conducting a comprehensive instrumental-phonetic study to verify the data obtained on the prosodic organization of persuasive statements in preaching and trial discourses.

Key words: Preaching/trial discourse, intonation parameter, persuasion.